

Rüblein Richárd

EGY KITELEPÍTETT EMLÉKEI 1951-BŐL

Az utazás mellékvágányokra terelt különös pályán, olykor pusztaságokon állingálások, várakoztatások után egész napon át tartott, de átszállás nélkül érkeztünk meg Jászapátira. Megérkezésünk után az akkor Beloianisz utcának nevezett Hevesi útra kerültünk. Az akkori rendőrőrs parancsnoksággal szembe laktunk. Az őrs alkalmazottaitól megtudtuk, hogy „jog nélküli emberek” vagyunk, annyi jogunk sem volt, mint a börtönbüntetésre ítéteknek. Ez egyébként még az akkori törvényeket is áthágó helybeli "túlkapás" volt.

Horváth Gáborék nagy parasztházába lettünk bezállásolva. A hatóság utasítása alapján a tiszta szobát jelölték ki részünkre. Méghozzá úgy, hogy Horváték holmijának egy része is ott maradt a táncterem nagyságú helységben. Ráadásul a szomszéd szobába telepített báró Uhlmann István és sógornője átjártak rajtunk.

A megannyi szokatlan jelenséget tovább fokozta a Baldió légtornász társaság főtéri produkciója. A légtornászok kötele alatt a szocialista humánus által odarendelt háló feszült. Közben pedig bennünket indoklás és ítélet nélkül taszítottak ki megszokott életünkéből. Megfosztottak szellemi munkánk gyakorlási jogától, lakásunktól, a nyugdíjasokat nyugdíjunktól. Utóbb kiderült, minden munka lehetőségétl éppúgy, mint ahogy személyes szabadságunktól. A község határát nem volt szabad elhagynunk, itt tudtuk meg, hogy háborús bűnösök vagyunk.

A háziasszony Horváthné az első hetek multán magas árendát igyekezett követelni tőlünk. Uhlmann szomszédunk szemrebbenés nélkül fizetett, mi azonban már csak azért is megtagadtuk, mert meghaladta a lehetőségeinket.

Nekünk nagyon kellemetlen volt a tanácsházba belépnünk. Ha ott megláttak bennünket, hisztériásan gorombáskodni vagy kötekedni kezdtek velünk. Ennek ellenére nővérem bement a tanácsházára, és megtudta, hogy minimális lakbért kell fizetnünk. Sőt látszólag őt pártolva tanácsolták, hogy egy fillérrel se fizessünk többet „azoknak a kulákoknak”.

Eleinte úgy látszott, nem költözhettünk el kijelölt lakhelyünkről. A következő tavaszon mégis megegyeztünk, mert a háziakat költöztették ki egy távolabbi mellékutcába. A nővérem megegyezett Liszkainéval - mester és tüzköves Margittal – és hozzájuk költöztünk. Ettől kezdve kellemesebb körülmények között éltünk.

A vonaton megismert útitársak közül Rakovszky Ivánék – a korábbi miniszter és családja – kínálták meg valamivel. Ekkor derült, hogy a fogait kiverték, s így nem tudott rágni. Velünk tengette életét báró Bánffy Dániel – egykor földművelésügyi miniszter – és családja is. A későbbiekben a legidősebb Bánffy gyerekekkel Ferivel sokat voltunk együtt Jösszében.

A kitelepítettek viszonyára jellemző, hogy férfiak általában tegeződtek egymással. A tegeződés azonban nem volt mindig egyértelmű. Rakovszky Iván egyszer háborogva jelentette ki, hogy megérti, ha a rendőrök és tanácsstagok egyoldalúan tegeződve gorombáskodnak vele. Azt már viszont sokkal kevésbé, hogy miért kell eltűrnie, hogy őt Antal János gépalkatrész nagykereskedő letegezze. Antal Jánost ugyanis a németek Vaskereszttel tüntették ki, míg Rakovszkyt halálra üldözték, amint a német megszállás bekövetkezett.

Bánffy Feri mellett Kálló Gyula akkor érettségiző fiatalember is barátom lett. (Apja eredetileg a Gazdasági Hivatal ezredese volt.) Nem erőltettem az ismerkedést sorstársakkal, engem inkább a helybeliek érdekelték, mert az ő világuk újdonság volt számomra.

Nevezetes személy volt a kitelepítettek közül Láng Emil gépgyáros és feltaláló, továbbá vitéz Somfay Elemér ezredes, aki méltán tekintette magát olimpiai bajnoknak. A

franciák ugyanis szándékosan rosszul számították ki pontszámait, s így csak második lett a párizsi olimpia atletikus öttusa versenyén 1924-ben. Egy közismert, nagy üzletember, bizonyos Landgráf ott halt meg Jászapátin, talán már a kitelepítés feloldása után. Sokan ott maradtak, mert 1955 nyaráig nem volt szabad Budapestre telepednünk. Nem is lett volna hová.

Anyagi helyzet tekintetében nagy különbségek voltak a kitelepítettek között. Sokan különösebb gond nélkül élhették volna át ezt az időszakot. Legtöbbjük azonban lelkiileg elkínzotta és rettegővé vált, olyanná, hogy a „feloldás” után sem tudtak felocsúdni. Annál is kevésbé, mivel otthonaikat - Fehér István kivételével - senkik sem kapták vissza. Magam, aki nem voltam még negyvenéves a feloldáskor, nagyon lassan, sokáig bontakoztam ki ebből a nyomásból. Talán máig sem emésztettem meg egészen.

Sokat köszönhattünk a Szabad Európa Rádiónak. A világsajtó felháborodását szította az, hogy zsidók is kerültek a kitelepítettek közé, különösen, ha nem tetszettek a rendszernek valamiért. A Szabad Európát a rendőrök is félve hallgatták, aminek kőműves segédként szem-és fültanúja voltam. Különös hatással volt rájuk a Fekete Hang című műsor, amely egy gőzfűrészhangjának vijjogtatásával kezdődött. Rögtön utána vészjósló dörgedelemmel fenyegették meg gazságaikért a kommunistákat. A helybeli potentátok riadalma fokozódott, amikor a jászapáti őrsparancsnokot Rizán Jánost és Gömöri János tanácselnököt név szerint korholta a műsor. Érzékeltük, hogy ettől megfélemedtek. Korábban még a postánkat is átvizsgálták. Ha valaki kelbimbót küldött nekünk, ezt leszórták összetaposták. A műsor hatására agresszív rendőri látogatásaik elmaradtak. (Bármennyire meglepő, de nem eszméltek rá, hogy ki is tájékoztatta a Szabad Európát. Persze én is csak sejtem, hogy Vígh Miklós, egy aránylag fiatal kitelepített tehette, aki feleségével és lányával tanyára került. Korábban a svájci követség alkalmazottja volt, melynek részére fordítói munkát is végzett még Jászapátin is! Írógépét a rendőrök egy nap elkobozták, ám egy idő múlva, Pestről érkezett felsőbb intézkedésre vissza kellett vinniük. Ők tehát könnyebben tarthattak kapcsolatot a külvilággal.

A kitelepítettek gyerekei – akárcsak a helybeli „reakciósoké” – nem végezhettek középiskolát. Vígh Miklós lányát mégis felvették a gimnáziumba. Kálló Gyulát közvetlenül érettségi előtt telepítették ki. Hosszabb kérvényezés és közbejárás után, mivel a nyilas időkben mártírhálalt halt Kálló esperes unkaöccse volt, megengedték, hogy újra végezze az utolsó évet és érettségizzen. A helybeliek közül jó barátságba keveredtünk Varga Aladárral és családjával, akik nagyon kedves, érdekes, intelligens emberek voltak. Örökké jó emlékezetemben tartom őket, valamint Gömöri Imre szobafestőt és nagyon okos feleségét, akikkel szintén sok jó beszélgetéssel töltöttünk a hosszú téli estéket, de nyáriakat is. Máig emlékezetemben őrzöm László László autóbuszsofőrt és feleségét, és sok magyart, akikkel a fekete-bormérő asszonyok konyháiban iszogattam. (Kagy Böskénél, Lankasz Julinál. Noszek Etánál, László Laciéknál vagy Utsi Piroskánál.)

Nővérem a kitelepítés „feloldása” után hét évig a helybeli gimnáziumban is tanított Borsányi igazgató idején. Mégis mindenképpen Budapestre vágyott, akárcsak én. Előbb albérletet találva Mende község általános iskolájában tanított, majd Budapesten kapott gimnáziumi tanári állást. Én tíz évig voltam hivatalsegéd és kézbesítő a Lipótmezei Elmeógyógyintézetben. Diplomámnak megfelelő állást csak 1969-ben találtam.

Jászapátira sokkal inkább jó, mintsem rossz emlékre gondolok, mert a bajban mellém álltak ott az emberek.

